వెయ్యి మెగావాట్ల చీకట్లు

(శ్రీశైలం ముంపు గ్రామాలు: ఒక పరిశీలన)

ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం (APCLC)

వెయ్యి మెగావాట్ల చీకట్లు

(శ్రీశైలం ముంపు గ్రామాలు : ఒక పరిశీలన)

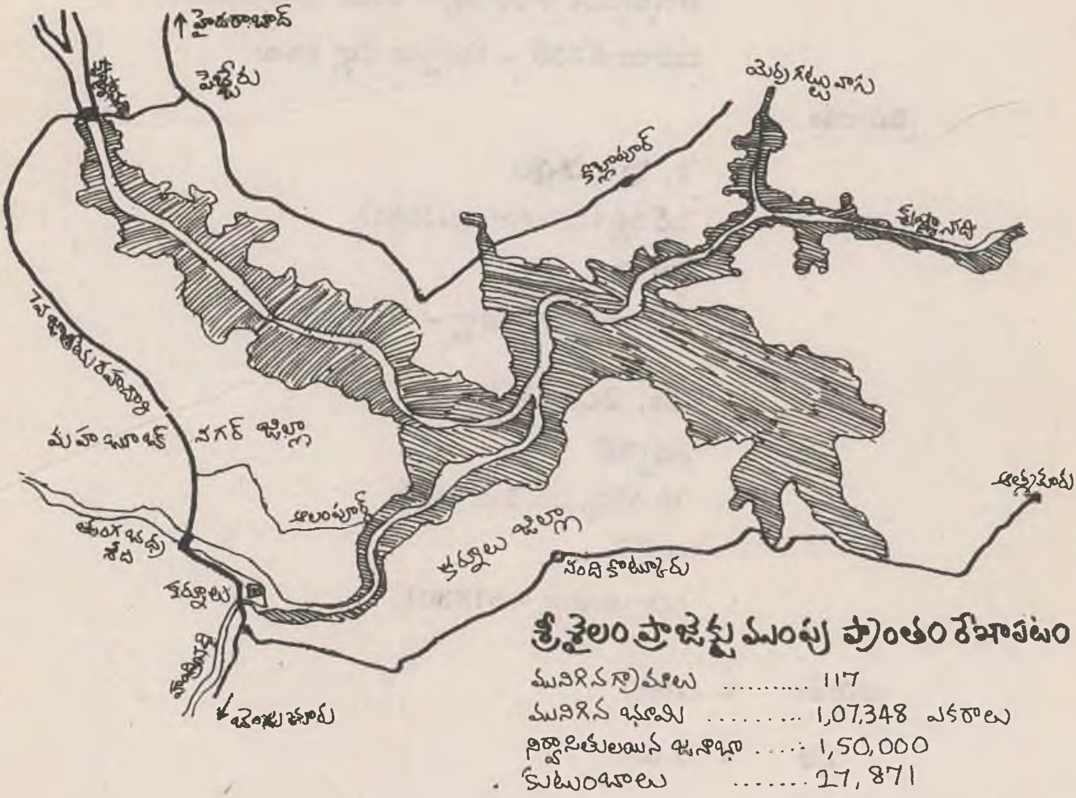

ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం (APCLC)

ప్రచురణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం (APCLC)
మహబూబ్‌నగర్ – కర్నూలు జిల్లా శాఖలు

ప్రతులకు

కె. పురుషోత్తం
షేర్‌పల్లి (మౌలానా ఇంటిదగ్గర)
పెబ్బేరు
మహబూబ్ నగర్ జిల్లా – 509104

ఎస్. వెంకటరెడ్డి
అడ్వకేట్
3వ రోడ్డు, ఎస్.కె.డి. కాలనీ
ఆదోని
కర్నూలుజిల్లా – 518301

ప్రతులు : 2000

వెల : 2 రూ.

లేజర్ టైప్ సెట్టింగ్ : ప్రింటిక, విజయవాడ

ముద్రణ : సారథి ప్రింటర్స్, విజయవాడ

ప్రస్తావన

శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు గురించి పుస్తకాలలో పత్రికలలో తరచు చదువుతుంటాం. శ్రీశైలం, నాగార్జునసాగర్ రాష్ట్రంలోని ప్రధాన జలవిద్యుత్ ఉత్పత్తి కేంద్రాలు. రాష్ట్రంలోని మొత్తం విద్యుత్ ఉత్పత్తిలో 2/3వ వంతు జలవిద్యుత్తు కాగా అందులో 60 శాతం పైగా ఈ రెండు ప్రాజెక్టులలో తయారవుతుంది.

1960లో ప్రారంభమయిన శ్రీశైలం ఆనకట్ట కట్టడం 1981లో పూర్తయింది. ఆ మధ్యలో దానిని బహుళార్థ సాధక ప్రాజెక్టు చేసారు. అంటే విద్యుత్ ఉత్పత్తికే కాక సాగునీటికి కూడ ఆ ప్రాజెక్టు ఉపయోగపడుతుంది. 1986-87 నాటికి శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు విద్యుత్ ఉత్పత్తి సామర్థ్యం 440 మెగావాట్లు కాగా 1988-89 నాటికి 770 మెగావాట్లయింది. మరొక 990 మెగావాట్ల విద్యుత్ ఉత్పత్తి సామర్థ్యం నిర్మాణంలో ఉంది. ఇప్పటికి పూర్తయిన 770 మెగావాట్ల సామర్థ్యం రాష్ట్రంలోని జలవిద్యుత్ ఉత్పత్తి సామర్థ్యంలో 32%.

సాగునీటి కాలువలు కూడ నిర్మాణంలో ఉన్నాయి. కుడికాలువ పూర్తయితే కర్నూలు కడప జిల్లాలలో కొంత ప్రాంతానికి సాగునీరు ఇవ్వడమే కాక 'తెలుగు గంగ' రూపంలో మద్రాసుకు కూడ మంచినీళ్లు ఇస్తుంది. ఎడమ కాలువ పూర్తయితే నల్గొండ జిల్లాకు సాగునీరు ఇస్తుంది. మొత్తం 4 లక్షల 95 వేల ఎకరాలకు సాగునీరొస్తుందని అంచనా.

ఇదంతా ప్రయోజనకరమే. కానీ ఈ ప్రయోజనం వెనక చాలా నష్టమూ ఉంది. కొంత మందికి, కొన్ని ప్రాంతాలకు ప్రయోజనం కలిగించే ఈ ప్రాజెక్టు మరికొంత మందికి, మరికొన్ని ప్రాంతాలకు చాలా నష్టం కలిగించింది. కలిగిస్తూ ఉంది. కర్నూలు మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలలో లక్షన్నర జనాభా గల విశాల ప్రాంతం ముంపుకు గురయింది. లక్ష ఎకరాలకు పైగా భూమి నీటిపాలయింది. 21 వేల ఇళ్ళు నేలపాలయ్యాయి. 27 వేల కుటుంబాలు వీధిపాలయ్యాయి.

'అభివృద్ధికి మూల్యం చెల్లించాల్సిందే' నని ప్రభుత్వం అంటుంది. ప్రభుత్వమే కాదు, మన చుట్టూ ఉన్నవారు చాలా మంది అంటారు. ఎవరి అభివృద్ధికి ఎవరు మూల్యం చెల్లించాలి? అనేది ఒక ప్రశ్న. మూల్యం చెల్లించే వారి సమ్మతి తీసుకొని 'అభివృద్ధి' ప్రారంభించారా? అనేది రెండవ ప్రశ్న. 'ఇది కొందరి అభివృద్ధికాదు, దేశం అభివృద్ధి' అంటారేమో. కొందరి అభివృద్ధిని దేశం అభివృద్ధిగా భావించేటట్లయితే కొందరి నష్టాన్ని దేశం నష్టంగా భావించనవసరం లేదా? అనేది మూడవ ప్రశ్న.

ఏ ప్రాజెక్టు నిర్మించినా ఎందరో కొందరి భూములూ నివాసాలూ జీవనమూ నాశనం అవుతాయి. మన రాష్ట్రంలో ఇప్పటి దాక నిర్మించిన నదీ జలాల ప్రాజెక్టులే కాక, విశాఖ ఉక్కు కర్మాగారం వంటి పెద్ద పరిశ్రమల విషయంలోనూ ఇది జరిగింది, జరుగుతూ ఉంది. ఈ నష్టం 'దేశం కోసం' అనుకుంటే కొంత మంది మాత్రమే దానిని ఎందుకు భరించాలి? దేశమంతా భరించాలికదా? నష్టాన్ని దేశమంతటికీ ప్రభుత్వం సమంగా పంచాలి కదా? 'దేశ అభివృద్ధి కోసం త్యాగం చేయాలి' అనే సూక్తి వినడానికి ఇంపుగానే ఉంటుంది. కానీ త్యాగం చేసేది ఒకరు, అభివృద్ధి ఫలితం పొందేది ఒకరని అర్థమయితే ఈ ఇంపుదనం పోతుంది.

పూర్తి స్థాయి నష్టపరిహారాన్ని - అంటే నిర్వాసితుల సంపూర్ణ పునరావాసాన్ని - ప్రభుత్వం ప్రాజెక్టు ఖర్చులో భాగంగా పరిగణించి ప్రాజెక్టు రూపకల్పన ప్రారంభించాలనేది పౌరహక్కుల సంఘం అభిప్రాయం. ఆ విధంగా చేస్తే ప్రాజెక్టు ఖర్చు భరించరానంత అవుతుందంటారేమో. ఇప్పుడు కూడ అవుతూ ఉంది కదా? ఎటొచ్చీ ఇప్పుడు ఆ ఖర్చుని నిర్వాసితులే భరిస్తున్నారు. భరించలేకపోతే చస్తున్నారు. అది ప్రాజెక్టు ఖర్చులో లెక్కకు రావడంలేదు. దానిని ప్రాజెక్టు ఖర్చులో లెక్క గట్టేటట్టయితే పెద్ద ప్రాజెక్టులు ఖర్చురీత్యా అసాధ్యం అయిపోయేటట్లయితే చిన్న ప్రాజెక్టులే కట్టుకుందాం. వాటివల్ల ముంపు తక్కువ ఉంటుంది. పునరావాసం ఖర్చు తక్కువ ఉంటుంది. అంతే తప్ప ప్రభుత్వం భరించడానికి సిద్ధంగా లేని ఖర్చును కొంత మంది ప్రజల మీదికి నెట్టేసి ఉన్న ఖర్చును లేనట్టు చూపించే ఈ బుకాయింపు వద్దు.

'అభివృద్ధి' ప్రజాస్వామికంగా ఉండాలనే అవగాహనలో భాగంగా ఈ చర్చ ఇవ్వాళ అంతర్జాతీయంగా జరుగుతూ ఉంది. శ్రీశైలం ముంపు గ్రామాల ప్రజల పరిస్థితుల గురించి ఢిల్లీకి చెందిన లోకాయన్ సంస్థ 1981లో ఒకసారి, 1985లో ఒకసారి సర్వే జరిపి రెండు నివేదికలు ప్రచురించింది. వాటికి కొనసాగింపుగా 1992 ఏప్రిల్ నెలలో పౌరహక్కుల సంఘం, మహబూబ్‌నగర్ కర్నూలు జిల్లాలకు చెందిన 21 ముంపు గ్రామాలు పర్యటించి నిర్వాసితుల స్థితి గతుల గురించి స్థూలంగా సమాచారం సేకరించింది. ఆ సమాచారాన్ని విశ్లేషించి ఈ నివేదిక ప్రచురిస్తున్నాము. ప్రజాస్వామ్య రాజకీయ వ్యవస్థలో ప్రజల జీవనం పట్ల ప్రభుత్వానికి ఉండవలసిన ప్రజాస్వామిక దృక్పథం, దాని నుండి ఉత్పన్నమయ్యే బాధ్యత మా విశ్లేషణకు గీటురాయి. ప్రజాస్వామ్యమంటే ఎవరో ఒకరు ఏదో విధంగా ఎన్నికయి ఏదో ఒక రకంగా పరిపాలించడం కాదు. దానికి కొన్ని ప్రమాణాలుంటాయి. కొన్ని విలువలుంటాయి. వాటికి అనుగుణంగా పరిపాలన సాగినప్పుడే అది ప్రజాస్వామ్యం.

పౌరహక్కుల సంఘం పర్యటించిన గ్రామాలు

మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా : *ప్రాగటూరు, మారమునగాల, క్యాతూరు, యాపల్దేవపాడు, గుండుమల్ల, సోమశిల, మంచాలకట్ట, జటప్రోలు, కొప్పునూరు, చిన్నమరూర్, వెల్లటూర్, చెల్లెపాడు, సోలీపురం, కాలూరు*

కర్నూలు జిల్లా : *బిజినవేముల, నెహ్రూనగర్*, ముచ్చుమర్రి, బీరవోలు, ప్రాతకోట, తాటిపాడు, సిద్దేశ్వరం***

* *నెహ్రూనగర్‌లో మురవకొండ, వీరాపురం, అర్లపాడు, మరుగుత్తి, కొండప్రాగటూరు గ్రామాల నిర్వాసితులు నివసిస్తున్నారు.*

***సిద్దేశ్వరం నిర్వాసితులు కొందరు జూపాడు బంగ్లా మండల కేంద్రంలో నివసిస్తున్నారు.*

ఊరు మునిగింది

శ్రీశైలం ప్రాజెక్టు ఇరుకయిన కొండలోయలో ఉంది. కాబట్టి ఆనకట్ట వల్ల జరిగే ముంపు ఆనకట్ట సమీప ...కి పరిమితం కాలేదు. ఆనకట్టకు బాగా ఎగువన కూడ భూములు మునిగాయి. దాదాపు 100 కిలోమీటర్ల ...ాజెక్టుకు ఎగువన కృష్ణానది వెడల్పయింది. ఈ పక్క ఆ పక్క వున్న నేలమునిగింది. ఊళ్ళు మునిగాయి, ...గాయి. నది ప్రవాహానికి ఎడమపక్కన ఉన్న మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలోనూ కుడి పక్కన ఉన్న ...మొత్తం 117 గ్రామాలు – చిన్నవీ పెద్దవీ – ముంపుకు గురయ్యాయి. కొన్ని పూర్తిగా, కొన్ని పాక్షికంగా ...గ్రామాలలో ఊరూ పొలాలూ మొత్తం మునిగాయి. కొన్ని గ్రామాలలో ఊరు దక్క పొలాలు ...లో ఊరూ పొలాలూ పాక్షికంగా మునిగాయి.

ముంపు సమస్య

ముంపుకు గురయిన గ్రామాలు 117

అందులో పూర్తిగా మునిగినవి 27

గ్రామం పూర్తిగా, వ్యవసాయ భూమి పాక్షికంగా మునిగినవి 45

గ్రామం, వ్యవసాయ భూమీ పాక్షికంగా మునిగినవి 10

వ్యవసాయ భూమి మాత్రమే పాక్షికంగా మునిగినవి 35

గమనిక : ఈ 117 గ్రామాలలో 100 రెవెన్యూ గ్రామాలు, 17 హామ్లెట్లు.

ప్రాజెక్టు నిర్మాణం 1960లో ప్రారంభం అయినప్పటికీ 1981 దాకా పూర్తి కాలేదు. ఈ జాప్యం వల్ల మునగబోయే గ్రామాల ప్రజలు తమకు రాబోయే ప్రమాదాన్ని సీరియస్‌గా తీసుకోలేదు. మునగబోయే గ్రామాల భూముల సేకరణ ప్రభుత్వం 1969లోనే ప్రారంభించినా డబ్బులు లేక వాయిదా వేసింది. 1976-79 సంవత్సరాల మధ్య భూమి సేకరణ జరిగింది. పట్టావున్న భూమికీ ఇళ్ళకూ కొంత నష్టపరిహారం ఇచ్చి ప్రభుత్వం వాటిని 'స్వాధీనం చేసుకుంది'. అప్పటికీ జనం అక్కడే నివాసం కొనసాగించారు తప్ప ప్రత్యామ్నాయం వెతుక్కోలేదు. ముంపు ఇంకా ప్రారంభం కాలేదు కాబట్టి ఎవరి భూములలో వారు సేద్యం చేసుకుంటూ ఎవరి ఇళ్లలో వారు ఉండసాగారు. అకస్మాత్తుగా 1981 మార్చినెల చివరిలో ప్రభుత్వ అధికార్లు గ్రామాల మీద పడి బలప్రయోగంతో ఖాళీ చేయించారు. పోలీసుల సాయంతో కూలి వాళ్లను పెట్టి ఇళ్లు కూలగొట్టించి జనాన్ని ఊళ్ల నుండి తరిమేసారు. ఆవిధంగా ఒక్కసారిగా 27వేల కుటుంబాలు వీధిపాలై కొత్త నివాసాలు ఏర్పరుచుకోవలసి వచ్చింది.

తాలుకా వారీగా ముంపుకు గురయిన గ్రామాల సంఖ్య

కర్నూలు జిల్లా:	
నంది కొట్కూరు తాలూకా	*32*
ఆత్మకూరు తాలూకా	*14*
కర్నూలు తాలూకా	*4*
మహబూబ్ నగర్ జిల్లా :	
కొల్లాపూర్ తాలూకా	*27*
అలంపూర్ తాలూకా	*29*
వనపర్తి తాలూకా	*11*

మొత్తం	*117*

జనం ఎందుకు నిర్లక్ష్యంగా ఉన్నారో ఊహించడం కష్టం కాదు. ప్రాజెక్టు ఎక్కడో ఉంది. దానిని చూసిన వాళ్లు ఆ వూళ్లలో లేరు. దాని వలన తమ జీవితాలకు నిజంగా భంగం కలుగుతుందని వాళ్లు చాలా కాలం నమ్మలేదు. ఏదో కొంచెం మునిగినా బ్రతుకు అక్కడే వెళ్లదీయవచ్చుననుకొన్నారు. ప్రాజెక్టు పూర్తి కావడంలో జాప్యం జరిగే కొద్దీ

ఇదంతా వట్టి బెదిరింపేనన్న అభిప్రాయం జనంలో బలపడింది. ' ప్రభుత్వం ఎప్పుడూ అది చేస్తాము ఇది చేస్తాము అంటుంటుంది కానీ ఏమీ చేయదు. ఈ ప్రాజెక్టు మాత్రం నిజంగా కట్టేదేనా ' అనుకున్నారు.

జనం నిర్లక్ష్యాన్ని అర్థం చేసుకోవచ్చును. కానీ ప్రభుత్వం సంగతి? ప్రాజెక్టు పూర్తి కావడానికి కనీసం రెండు మూడేళ్లుండగానే ఒక్కొక్క గ్రామాన్ని కొత్త ప్రదేశానికి తరలించి కొత్త గ్రామం నిర్మించడానికి సహాయం చేసి ఉంటే అకస్మాత్తుగా ఇళ్లు కూల్చి వెళ్లగొట్టవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడేది కాదుకదా? ఆ పని ప్రభుత్వం ఎందుకు చేయలేదు? అధికార్లను అడిగితే ' మేము ముందే చెప్పాము వాళ్లే వినలేదు' అంటారేమో. ఈ కంటి తుడుపు వైఖరి అప్రజాస్వామిక మయినది. ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజలకూ ప్రభుత్వానికీ మధ్యనుండే సంబంధం కోర్టులో పరస్పర ప్రత్యర్థులయిన లిటిగెంట్ల మధ్యనుండే సంబంధం లాంటిది కాదు. కాకూడదు.

1981మధ్య భాగంలో రెండు నెలల వ్యవధిలో లక్షన్నర మందిని ప్రభుత్వం ఈ విధంగా బలప్రయోగంతో నిర్వాసితులను చేసింది. వాళ్లంతా ఎక్కడికి పోవాలి?అది వాళ్ల 'కర్మ'. ప్రభుత్వానికి అక్కర లేదు. వాళ్లకు వ్యవసాయ భూమికాదు సరికదా, కనీసం ఇళ్లప్లాట్లయినా ప్రభుత్వం వేరే ఎక్కడా ఇవ్వలేదు (షెడ్యూల్డు కులాలకు తప్ప).

నిర్వాసితులయిన కుటుంబాలు	27,871	
ఇళ్లు	2,080	
జనాభా	1,50,000	(సుమారు)
మునిగిన భూమి	1,07,348	ఎకరాలు

ఊరిచుట్టూ నీళ్ళు వచ్చిన వాళ్ళు దూరం పోక తప్పలేదు. కర్నూలు జిల్లాలోని సిద్దేశ్వరం, సంగమేశ్వరం, కపిలేశ్వరం గ్రామలవారు ఊరి చుట్టూ నీళ్ళురాగా జూపాడు బంగ్లా మండల కేంద్రానికీ ఇతర దూరప్రాంత గ్రామాలకూ వలసపోయారు. అయితే ఆ అగత్యం లేనివాళ్ళు పాత ఊరికి దగ్గరలోనే మెట్టప్రాంతంలో కొత్తగా నివాసాలు వేసుకున్నారు.ఇళ్ల ప్లాట్లు కొనుక్కొని ఇళ్లు వేసుకున్నారు.నాలుగయిదేళ్ల క్రితం ఇచ్చిన నష్టపరిహారం కొత్త ఇల్లు కట్టుకోవడానికి ఏమాత్రం సరిపోదు కాబట్టి పశువులమ్మి, అప్పుచేసి తలదాచుకోవడానికి ఇల్లొకటి ఉందనిపించుకొన్నారు. అత్యధికభాగం కుటుంబాలు పాత ఇంట్లో సగం విలువచేసే ఇళ్లుకూడ కట్టుకోలేకపోయారు. కర్నూలు జిల్లా ముంపు గ్రామాలలో ముంపుకు పూర్వం రాతి ఇళ్ళు చాలా ఉండేవి. అయితే ముంపు తరువాత కొత్తగా వచ్చిన పునరావాస గ్రామాలను చూస్తే రాతి కట్టడాలు స్పష్టంగా తగ్గినట్టు తెలుస్తుంది. లోకాయన్ 1985లో సర్వే చేసిన ఒక గ్రామంలో ముంపుకు ముందు 81% ఇళ్లు రాతి కట్టడాలు కాగా ముంపు తరువాత కట్టుకున్న పునరావాస గ్రామంలో 55% మట్టుకే రాయితో కట్టినవి. అన్ని పునరావాస గ్రామాలలోనూ పక్కాఇళ్ళకంటె గుడిసెలే ఎక్కువ కనిపిస్తాయి.

గ్రామం అంటే ఇళ్ళు మట్టుకే కాదు కదా? ఇల్లయితే అప్పోసాప్పో చేసి కట్టుకున్నారు. కాని పునరావాస స్థలానికి గ్రామం రూపం రావాలంటే రోడ్లు కావాలి, కరెంటు కావాలి, బోర్ లు కావాలి, స్కూలు కావాలి, గ్రామ పంచాయితీ కార్యాలయం కావాలి, ఇంకా ఎన్నో కావాలి. ఇవన్నీ ఒక్కొక్కటీ సమకూరి గ్రామం రూపం రావడానికి నాలుగయిదేళ్ళు పట్టింది. ఇప్పటికీ పూర్తిగా రాలేదు. ఒక్క కరెంటు మాత్రమే వెంటనే వచ్చింది. మిగిలిన వసతులన్నీ తీరికగా రాసాగాయి. ముఖ్యంగా రోడ్లగురించి, మంచినీటిగురించి మహబూబ్ నగర్ జిల్లా పునరావాస గ్రామాలలో అందరూ ఫిర్యాదు చేస్తున్నారు. ఆలంపూరు తాలూకాలోని ప్రాగటూరు, క్యాతూరు, మారమునగాల, యాపదేవపాడు తదితర గ్రామాలలోనూ, కొల్లాపూర్ తాలూకాలోని చిన్నమరూర్, వెల్లటూర్ తదితర గ్రామాలలోనూ ప్రజలు నీటి సమస్య గురించి పౌరహక్కుల సంఘం కమిటీకి ఫిర్యాదు చేశారు. పాత గ్రామాలు పల్లపు ప్రాంతాలలో ఉండేవి. నదికి దగ్గర కావడంవల్ల భూగర్భజలం బాగా ఉండేది. పునరావాస గ్రామం మెట్టప్రాంతంలో గట్టినేలలో కట్టుకున్నారు. ప్రభుత్వం చేతిబోర్లు వేసిందిగానీ నీళ్ళుమట్టుకు సరిగ్గా రావటం లేదు. గ్రామంలోపల రోడ్లుకూడ చాలా ఊళ్ళలో ఇప్పటికీ సరిగాలేవు. వర్షం

వస్తే రాకపోకలు కష్టం. గ్రామానికీ గ్రామానికీ మధ్య రోడ్లుకూడ సరిగా లేవు. వర్షాకాలంలో బస్సులు రావు. ముంపుకుపూర్వం యాపల్దేవపాడు, మారమునగాల, గుండుమల్ల, చిన్నమరూర్ గ్రామాలకు బస్సులు వచ్చేవిగానీ పునరావాసగ్రామానికి రావడంలేదు. రోడ్లు ఇదిగో వేస్తున్నామనిప్రభుత్వం అంటుందిగానీ గ్రామాలనుండి ప్రజలను తరిమేసి 11ఏళ్ళయినా అది పూర్తికాలేదు. ఈ వసతుల విషయంలో మహబూబ్‌నగర్ కంటె కర్నూలు పరిస్థితి కొంచెం మెరుగ్గా ఉంది.

అకస్మాత్తుగా ప్రజలను ఊళ్ళనుండి వెళ్ళగొట్టి, వాళ్ళు నానాకష్టాలు పడి దగ్గరిలో ఎక్కడో ఇళ్ళువేసుకుంటే అప్పుడొచ్చి ప్రభుత్వం అరకొరగా గ్రామవసతులు కల్పించే ప్రయత్నం మొదలుపెట్టేబదులు, ప్రాజెక్టు పూర్తికావడానికి రెండుమూడేళ్ళుండగానే పునరావాసకార్యక్రమాన్ని మొదలుపెట్టవచ్చునుగదా? ప్రభుత్వానికి ఈ ఆలోచన ఎందుకు రాలేదు? ముంపు గ్రామాలవాళ్ళు ప్రజలుకారా, పౌరులుకారా, వాళ్ళ సౌకర్యం ప్రభుత్వానికి అక్కరలేదా?

పునరావాసాన్ని ప్రభుత్వం తన బాధ్యతగా భావించలేదు. ప్రాజెక్టు కట్టి కరెంటు ఉత్పత్తి చేయడం మాత్రమే తన బాధ్యత అనుకుంది. కాలవలు త్రవ్వి సేద్యపునీరు ఇవ్వడం మాత్రమే తన బాధ్యత అనుకుంది. పునరావాసాన్ని వెతుక్కోవడం నిర్వాసితుల బాధ్యత అనుకుంది. అది వాళ్ళ 'కర్మ' అనుకుంది.

పొలం మునిగింది

ఊరితోబాటు పొలమూ మునిగింది. 1976-79 సంవత్సరాలమధ్య ప్రభుత్వం పట్టాభూమి ఒక ఎకరానికి సగటున 2560రు॥ల(!) నష్టపరిహారం మాత్రమే ఇచ్చి 1లక్ష 7వేల ఎకరాల భూమిని సేకరించింది. అయితే 1981 వరకు రైతులు ఆ భూమిని అనుభవిస్తూనే ఉన్నారు. ఆ సంవత్సరం ప్రాజెక్టు పూర్తికావడంతో అకస్మాత్తుగా భూమి కోల్పోయారు.

ఏ రకం భూమి ఎంత మునిగింది

(ఎకరాంలో)

	కర్నూలు జిల్లా	మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా	మొత్తం
మాగాణి	*2028*	*1546*	*3574*
మెట్ట	*47029*	*42929*	*89958*
తోపులు	*456*	*114*	*570*
బంజరు, పోరంబోకు	*5294*	*7952*	*13246*
మొత్తం	*54807*	*52541*	*107348*

మునగని మెట్టప్రాంతం వెతుక్కొని ఇళ్ళయితే వేసుకున్నారుగానీ కొత్తగా పొలం ఎక్కడనుండి రావాలి? ప్రభుత్వం నష్టపరిహారం పేరిట ఒక ఎకరానికి ఇచ్చింది అరెకరం కొనుక్కోవడానికి సరిపోదు. మెట్టభూమికి ఎకరానికి రు॥200 నుండి 1000దాకా, మాగాణికి 2500 నుండి 3000 దాకా, కె.సి. కెనాల్ ఆయకట్టు భూమికి 5000 దాకా ఇచ్చింది ప్రభుత్వం. ఆనాటికే ఇది ఆ భూమి మార్కెట్ వెలలో సగం మాత్రమే. ఇంక ఆ తరువాత పెరిగిన ధరలలో తిరిగి అంత భూమి కొనుక్కోవడం కలలోని మాట. నిజానికి ఇంటికి ఇచ్చిన నష్టపరిహారం, పొలానికి ఇచ్చిన నష్టపరిహారం కలిసి పునరావాసం ఖర్చుకు సరిపోయింది. కొత్త ప్రాంతానికి పోవడానికీ, ఇంటి ప్లాటు కొనుక్కోవడానికీ, ఇల్లు వేసుకోవడానికీ, నాలుగు రోజులు తినడానికీ సరిపోయింది. ఇంక పొలం ఎక్కడనుండి కొనుక్కోవాలి?

కొత్తగా భూమి కొనుక్కున్నది చాలా కొద్దిమంది. అధికులు భూమిలేని కూలీలుగా మారారు. ముంపుకు

ముందు వేల ఎకరాలు సాగుచేసిన గ్రామాలు ముంపు తరువాత కేవలం కొన్ని వందల ఎకరాల సేద్యంతో సంతృప్తి చెందవలసి వచ్చింది. దీని ప్రభావం రైతుల మీదా వ్యవసాయకూలీల మీదా బలంగా పడింది.

రైతాంగంలో పెరిగిన పేదరికం

గ్రామీణ జనాభాలో	ముంపుకు ముందు	తరువాత
ధనిక రైతులు	17%	8%
మధ్యతరగతి రైతులు	16%	6%
పేద రైతులు	36%	17%
వ్యవసాయ కూలీలు	17%	52%

(మూలం: "లోకాయన్" 1985లో 9 గ్రామాలలో జరిపిన సర్వే)

ముంపుకు గురయిన భూమిలో 13వేల ఎకరాలు పోరంబోకు లేక బంజరు. మరొక 570 ఎకరాలు తోపులు. తోపులలో ప్రధానమయినవి తాటి లేక ఈత తోపులు. గౌడ (ఈడిగ) కులస్థులకు ఈ తోపులు జీవనాధారం. ముంపు ఫలితంగా వాళ్ళు చాలా వరకు జీవనాధారం కోల్పోయారు. ఉదాహరణకు నందికొట్కూరు తాలూకా బిజినవేములకు చెందిన 15 ఈడిగ కుటుంబాలు కులవృత్తి కోల్పోయి కూలి చేసుకుంటున్నారు. ముంపుకు గురయిన పోరంబోకు లేక బంజరు భూమిలో కొంతభాగం బీడుభూమిగా ఆవులు, ఎడ్లు, గొర్రెలు, మేకలు మేయడానికి ఉపయోగపడేది. మరికొంత భూమిని షెడ్యూల్డు కులాలు తదితర పేదలు పట్టా లేకుండా సాగుచేసేవారు. ముంపువల్ల ఇదంతా పోయింది.

ఈ నష్టానికి నామమాత్రపు నష్టపరిహారం కూడ లేదు. దీనివల్ల నష్టపోయేది దళితకులాలవారు, భూమిలేని వ్యవసాయకూలీలు. గొల్లవాళ్ళు అన్ని గ్రామాలలోనూ తమ గొర్రెలు 75% నుండి 90% దాకా అమ్మేసుకున్నారు. రైతులు ఆవులను ఎడ్లను కూడ అన్ని వూళ్ళలో 75% దాకా అమ్మేసుకున్నారు. వ్యవసాయభూమి చాలావరకు పోయిన పరిస్థితిలో రైతులకు పశువుల అవసరం తగ్గింది.వాటిని మేపటమూ కష్టమయింది. బీడు భూముల ముంపు కూడా మేత సమస్యను చాలా పెంచింది. అయితే అన్ని గ్రామాల రైతులూ ఒక్కసారిగా పశువులను అమ్మజూపేసరికి పశువుల ధర కూడ పడిపోయింది.చవకగా అమ్మివేయవలసి వచ్చింది. దీనినంతా నష్టంగా పరిగణించే దృష్టి ప్రభుత్వానికి లేదు.

పశువులు మేసే బీళ్లు పెద్ద మొత్తంలో మునిగిపోవడమేకాక, మునిగిపోనివి కూడా గత్యంతరం లేని పరిస్థితిలో సేద్యపు భూములుగా మారాయి. ఆ రకంగా కూడ పశువులకు మేత తగ్గిపోయింది. అమ్ముకున్న పశువులను అమ్ముకోగా మిగిలిన వాటి మేతకోసం చాలా దూరం పోవలసి వస్తూ ఉంది. మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా మంచాలకట్టకు చెందిన గొల్లవాళ్ల సంవత్సరంలో ఆరునెలలు గొర్రెలు తీసుకొని కర్నూలు జిల్లాలోని కె.సి.కెనాల్ గట్ల వెంబడి మేతకోసం పోవలసి వస్తూ ఉందని చెప్పారు.

మరి ఇప్పుడు ఊళ్లల్లో బ్రతుకు ఏవిధంగా గడుస్తూ ఉంది? బొత్తిగా బ్రతుకు గడవని వాళ్ల దూరప్రాంతాలకు వలసపోతున్నారు. ప్రతీ ఊరిలోనూ వలసపోయిన కుటుంబాలున్నాయి. కొన్ని ఊళ్లలో 10 శాతం, కొన్ని ఊళ్లలో 20 శాతం కుటుంబాలు వలసపోయాయి. నందికొట్కూరు తాలూకా ముచ్చుమర్రిలో సగం కుటుంబాలు వలసపోయాయని గ్రామపెద్దల అంచనా.

మిగిలిన వాళ్లు సన్నకారు రైతులుగా వ్యవసాయ కూలీలుగా పనిచేసుకొని బ్రతుకుతున్నారు. ప్రాజెక్టువల్ల అదనంగా ఒకే ఒక వృత్తి పుట్టుకొచ్చింది. అది చేపలు పట్టే వృత్తి. సంప్రదాయకంగా బెస్తలవృత్తి అయినది ఇప్పుడు (ముఖ్యంగా కొల్లాపూర్ తాలూకాలోని ముంపు గ్రామాలలో) అందరి వృత్తీ అయింది. ముంపువల్ల నది వెడల్పయి చేపల వేటకు అవకాశం పెరిగింది. 'పుట్టి' వేసుకొని నదిలోకి పోయి చేపలు పట్టి బయట అమ్మి బ్రతుకుతున్నారు. పొలాలు

మొత్తం మునిగిపోయిన కాలూరు, సోలిపురం, చెల్లెపాడు, వెంకటంపల్లె వంటి గ్రామాలలో అందరూ జాలర్లయ్యారు. ఒకప్పుడు రైతులుగా సంపాదించిన దానిలో నాల్గవవంతు సంపాదనతో బ్రతికేస్తున్నారు. నందికొట్కూరు తాలూకాలోని మూర్వకొండ, వీరాపురం, అర్లపాడు, కొండప్రాగటూరు, బీరవోలు, తాటిపాడు మొదలయిన గ్రామాలలోనూ అందరూ కాకున్నా కొందరు జాలర్లయ్యారు.

వ్యవసాయమంటూ ఏమయినా మిగిలి వుంటే అది మునిగిపోయిన భూమిలోనే. వేసవిలో నది సగం ఎండిపోతుంది. రైతులు తమ పాత పొలాలలో ఏదో ఒక మెట్టపంట వేసుకుంటున్నారు. ఆ మాత్రం జీవనాధారం కూడ లేకపోతే ఏమయిపోదురో. అయితే ప్రభుత్వం దీనిని కూడ సాగనివ్వకుండ చూడాలని ప్రయత్నించింది. 'నష్టపరిహారం ఇచ్చి నేను సేకరించిన భూమి నాదిగానీ, మళ్లా మీరు దానినెట్లా సాగుచేసుకుంటారు' అనేది ప్రభుత్వం వైఖరి. కర్నూలు జిల్లాకు చెందిన బన్నూరు, తమ్మలూరు, కృష్ణారావుపేట తదితర గ్రామాలలో ముంపునేలలలో సాగుచేయకుండ ఆపటం కోసం ప్రభుత్వం ఆ నేలలలో తుమ్మలు నాటించింది. అయితే రైతులు ఆందోళన చేసేసరికి ఈ కార్యక్రమాన్ని తాత్కాలికంగా ఆపివేసినట్టుంది.

ముంపు గ్రామాల యువకులకు ప్రాజెక్టులో ఉద్యోగాలు ఇప్పిస్తామన్న హామీ ఒకటి ప్రభుత్వం అప్పట్లో ఇచ్చింది. అయితే దీనికి జీవో రూపం ఇచ్చేనాటికి (1985) ప్రాజెక్టు నిర్మాణం పూర్తయిపోయింది. కేవలం నిర్వహణ మిగిలింది. ఈ దశలో ఉద్యోగాలు దొరికే అవకాశమే తక్కువ. కర్నూలు జిల్లాకు చెందిన వారు అప్పటి నీటిపారుదల శాఖమంత్రిని పట్టుకొని పైరవీ చేసుకోగలిగారు కాబట్టి ఈ జీవో క్రింద ఇచ్చిన 35 ఉద్యోగాలూ కర్నూలు వాళ్లకే వచ్చాయి. అందులోనూ ఎక్కువ ఒక్క ప్రాతకోట గ్రామస్థులకే వచ్చాయి.అయినా లక్షన్నర నిర్వాసితులెక్కడ, 35 ఉద్యోగాలెక్కడ!

ప్రజలు కోర్టు పక్షులయ్యారు

మునిగిపోయిన ఇళ్లకూ సేద్యపు భూమికీ ప్రభుత్వం కొంత నష్టపరిహారం ఇచ్చిందని పైన చెప్పాము. ఆ విషయాన్ని గురించి ఇంకొంచెం వివరంగా తెలుసుకోవలసి ఉంది. తెలుసుకున్న తరువాత ఈ ప్రభుత్వం తనను తాను ప్రజలకు ప్రతినిధిగా భావించుకుంటుందా లేక శత్రువుగా భావించుకుంటుందా అని మీకు అనుమానం వస్తే ఆ తప్పు మీది కాదు.

ప్రభుత్వం ప్రాజెక్టుల కోసం ప్రజల భూములు సేకరించడానికి ఒక చట్టం ఉంది. దానిపేరు భూమిసేకరణ చట్టం (Land AcquisitionAct) 1894. భూమికీ ఇళ్లకూ ఇతర స్థిరాస్తికీ తాను నిర్ణయించిన నష్టపరిహారాన్ని సూచిస్తూ ప్రభుత్వం ఒక్కొక్క పట్టాదారుకూ నోటీసు ఇస్తుంది. నష్టపరిహారాన్ని నిర్ణయించేది ప్రభుత్వ అధికారులు. న్యాయంగా అయితే అదే ఆస్తిని తిరిగి కొనుక్కోవడానికి ఎంత ఖర్చవుతుందో అంత నష్టపరిహారం ఇవ్వాలి. అప్పుడే నష్టపరిహారం అన్నమాటకు అర్థం ఉంటుంది. కానీ ప్రభుత్వ అధికారులు ఆ విధంగా అంచనా వేయరు. ఆ ప్రాంతంలో గతంలో జరిగిన భూముల క్రయవిక్రయాల రిజిస్ట్రేషన్ కాగితాలలో పేర్కొన్న ధరలను బట్టి నష్టపరిహారం నిర్ణయిస్తారు. (ఆ పైన పట్టాదారులు ఇచ్చుకునే లంచాలు, ముడుపులు పనిచేస్తాయి). దీనివల్ల లంచాలు బాగా ఇచ్చుకోగల పట్టాదారులను మినహాయిస్తే మిగిలిన వారికి చాలా తక్కువ ధర వస్తుంది. స్టాంప్‌డ్యూటీ తగ్గించుకోవడం కోసం అసలు కొనుగోలు ధరకంటే తక్కువ ధరకు రిజిస్టర్ చేయడం అన్ని చోట్లా ఉండే అలవాటే. అంతేకాక, ప్రాజెక్టునిర్మాణం 1960లో ప్రారంభమయిన నాటినుండి ఈ ప్రాంతంలో భూములు మునిగిపోతాయని అంటున్నారు కాబట్టి ఇక్కడ భూముల ధర పడిపోయింది. అసలు అమ్మకాలే తక్కువయ్యాయి. దీనివల్ల నష్టపరిహారం ఇంకా తగ్గిపోయింది. ఇది చాలదన్నట్టు ప్రభుత్వం రైతులను నేరుగా మోసం చేయడానికి పూనుకుంది. కె.సి.కెనాల్

ఆయకట్టు భూముల వెల ఎక్కువ ఉంటుంది కాబట్టి నష్టపరిహారము ఎక్కువ ఈయవలసి ఉంటుంది. 1957 తరువాత కె.సి.కెనాల్‌లో నీటిపారుదల పెరిగిన కారణంగా కర్నూలు జిల్లా రైతులు 19000 ఎకరాల భూమిని అదనంగా ఆయకట్టు క్రిందికి తెచ్చారు. సాధారణ పరిస్థితిలో ప్రభుత్వం దానిని క్రమేణా ఆయకట్టు భూమిగా గుర్తించడానికి సిద్ధపడేదే గానీ ఆ భూమి ముంపుకు గురికాబోతూ ఉంది కాబట్టి దానిని 'నాన్-ఆయకట్టు' గానే లెక్కించాలనీ లేకపోతే నష్టపరిహారం ఎక్కువ ఈయవలసివస్తుందనీ ప్రభుత్వం 1960లో ఒక జీవో జారీ చేసింది! ఇళ్లవెల నిర్ణయించడంలోనూ ప్రభుత్వం తమను మోసం చేసిందని ప్రజలు ఆరోపిస్తున్నారు. ఒక ఇల్లు మునిగి పోయేటట్టయితే దానిని తిరిగి కట్టుకోవడానికి ఎంత ఖర్చు అవుతుందో అంత నష్టపరిహారం ఇవ్వడం సబబుగా ఉంటుంది. కానీ ప్రభుత్వం అట్లా చేయకుండా ఆ యింటి వెలలో అది పాతబడిపోవడం వల్ల వచ్చే తరుగుదల (డిప్రీషియేషన్) తీసేసి మరీ నష్టపరిహారం నిర్ణయించింది! లాభాలు ఆర్జించే మిల్లులకూ, హోటళ్లకూ తరుగుదల లెక్కగట్టడంలో అర్థం ఉంది కానీ నివాసాలకు లెక్కగట్టడంలో అర్థమేమిటన్న రైతుల ప్రశ్నకు ప్రభుత్వం నుండి సమాధానం లేదు.

అసలే తక్కువగా నిర్ణయించిన నష్టపరిహారం ఒక ఎత్తయితే, అకస్మాత్తుగా గృహనిర్మాణ పరికరాలకూ వ్యవసాయ భూమికీ పెరిగిన గిరాకీ వల్ల ధరలలో వచ్చిన పెరుగుదల మరొకెత్తు. ఈ రెండు కారణాల ఫలితంగా పట్టాదారులకు ప్రభుత్వం ఇచ్చిన నష్టపరిహారం తిరిగి ఆ యింటిని లేక భూమిని కొనుక్కోవడానికి అయ్యే ఖర్చులో సగం నుండి నాలుగవ వంతు మాత్రమే ఉండింది. నష్టపరిహారం నిర్ణయించే అధికార్లను మంచి చేసుకోవడానికి రైతులు నానా తంటాలుపడ్డారు. లంచాలు ఇచ్చారు, విందు భోజనాలు పెట్టారు, సకల విధాల ప్రసన్నం చేసుకొన్నారు. అయినా ప్రయోజనం స్వల్పమే. కొద్దిమంది పెద్దరైతులు మాత్రమే ఎక్కువ నష్టపరిహారం రాయించుకోగలిగారు. తక్కిన వాళ్లు చాలా నష్టపోయారు.

సగటున ఇంటికి 5458 రూ॥ల చొప్పున ఇండ్లకు మొత్తం 11.46 కోట్ల రూపాయలు, ఎకరం వ్యవసాయ భూమికి సగటున 2560 రూ॥ల చొప్పున భూమికి మొత్తం 21.76 కోట్ల రూపాయలు నష్టపరిహారంగా ఇచ్చింది ప్రభుత్వం. అంటే మొత్తం 33.22 కోట్ల రూపాయలు ఇచ్చింది. ఈ డబ్బు 1976-79 సంవత్సరాలలో పట్టాదారులకు ముట్టింది. వెంటనే ఊళ్లు వదిలి పెట్టి పోవలసిన అవసరం రాలేదు కాబట్టి ఆ డబ్బు కొంత వేరే అవసరాలకు ఖర్చు పెట్టుకున్నారు. 1981లో అకస్మాత్తుగా మీదపడి తరిమివేసేసరికి చేతిలో మిగిలిన నష్టపరిహారం డబ్బు క్రొత్తస్థలం వెతుక్కొని ప్లాటు కొనుక్కొని ఇల్లువేసుకొని నాలుగుపూటలు తినడానికి సరిపోయింది. ఆ తరువాత వట్టి చేతులతో మిగిలారు నూటికి తొంభై శాతం రైతులు, కూలీలు.

అప్పటికే అదనపు నష్టపరిహారం కోసం కోర్టులో ప్రయత్నాలు ప్రారంభం అయివున్నాయి. ప్రభుత్వం ఇచ్చిన నష్టపరిహారం సరిపోదనిపిస్తే 8 వారాలలోపల పట్టాదారు తన అభ్యంతరాన్ని భూమిసేకరణ అధికారికి (ప్రాజెక్టు కలెక్టర్, లేక సబ్-కలెక్టర్) తెలియజేయాలని భూమిసేకరణ చట్టం సెక్షన్ 18 అంటుంది. అప్పుడు ఆ అధికారి దానిని కోర్టుకు నివేదిస్తాడు. కోర్టు ఆ అభ్యంతరాన్ని విచారించి తీర్పుచెప్తుంది. అభ్యంతరాన్ని కొట్టేయవచ్చు, లేదా అదనపు నష్టపరిహారం మంజూరు చేయవచ్చు.

ఈ విధంగా అభ్యంతరం తెలియజేయవచ్చుననీ, దానిని కోర్టువిచారిస్తుందనీ రైతులకు తెలియకపోతే? ప్రభుత్వం వాళ్ల అజ్ఞానాన్ని ఆసరా చేసుకొని మోసం చేయవచ్చునా? లేకపోతే వాళ్ల హక్కులు వాళ్లకు ముందే తెలియజెప్పే బాధ్యత ప్రభుత్వం మీద ఉందా? ఇందులో ఏది ప్రజాస్వామిక వైఖరి?

ప్రజలను నిరక్షరాస్యులుగా ఉంచిన ప్రభుత్వం తత్ఫలితమయిన అజ్ఞానాన్ని ఆసరా చేసుకొని వాళ్లను మోసం చేయడానికి వెనుకాడదు. శ్రీశైలం నిర్వాసితుల విషయంలో అదే జరిగింది. ఒక 10 శాతం పెద్ద రైతులూ వాళ్ల ఆశ్రితులూ మాత్రమే 8 వారాల గడువులోగా అభ్యంతర పత్రాలు దాఖలు చేసారు. వాళ్ల కేసులు మాత్రమే భూమిసేకరణ అధికారి ద్వారా కోర్టుకు పోయాయి. మిగిలినవాళ్లు ప్రభుత్వం ఇచ్చిన నష్టపరిహారాన్ని తీసుకొని ఊరుకొన్నారు. అయితే గ్రామాలనుండి వాళ్లను తరిమేసే సమయం దగ్గరయ్యే సరికి వాళ్లలోనూ ఆలోచన ప్రారంభం అయింది. ఎట్లాగయినా

ఆలస్యానికి సంజాయిషీ చెప్పుకొని ఇప్పుడయినా అభ్యంతర పత్రాలు దాఖలు చేసి కోర్టుకు పోదామన్న ఆత్రుత ప్రారంభమయింది. ఊరూరా పైరవీకార్లు బయలుదేరారు. అధికార్లను మెప్పించి లంచాలు ఇచ్చి పనికానిస్తామంటూ ముందుకొచ్చారు. మహబూబ్‌నగర్ నుండీ కర్నూలు నుండీ వకీళ్లు బయలుదేరారు.అభ్యంతరపత్రాలకు పాత తేదీలు వేసి కొన్ని కేసులు కోర్టు ముందుకు తెచ్చారు. అయితే ఇది ఎల్లకాలం సాగేది కాదు కాబట్టి వకీళ్లు హైకోర్టు నుండి ఆర్డర్ తెచ్చి చట్టబద్ధంగా వ్యవహారం నడిపిద్దామని నిర్ణయించుకొన్నారు.

1980లో హైకోర్టులో రిట్‌పిటిషన్ వేసారు. భూమిసేకరణ అధికారులు పట్టాదారులకు నోటీసులు విడివిడిగా ఇవ్వలేదనీ, ఒక గ్రామానికి చెందిన నోటీసులన్నీ కట్టగట్టి గ్రామ కరణానికి ఇచ్చారనీ, ఇది నోటీసు సక్రమంగా ఇచ్చినట్టు కాదనీ వాదించారు. అందువల్ల 8 వారాల గడువు తరువాత నమోదుచేసిన అభ్యంతర పత్రాలను కూడ స్వీకరించి విచారణ జరపాలని వాదించారు. హైకోర్టు ఈ వాదనలను ఆమోదించి ప్రభుత్వానికి రిట్ జారీ చేసింది. ప్రభుత్వం ఈ తీర్పు మీద అప్పీల్ వేయగా హైకోర్టు కొట్టేసింది. అప్పుడిక గత్యంతరం లేక పట్టాదారుల అభ్యంతరాలను భూమిసేకరణ అధికార్లు స్వీకరించి కోర్టుకు నివేదించసాగారు. 1984 నుండి వాటిమీద విచారణ ప్రారంభమయింది.

అయినా ప్రభుత్వం తన అప్రజాస్వామిక వైఖరిని వదులుకోలేదు. ఒక్కొక్క ఇంటికీ ఒక్కొక్క పొలం పట్టాకూ ఒక్కొక్క కేసు విడిగా నడపాలి. ఇన్నివేల కేసులు నడపడానికి వాటి కాగితాలు తయారు చేయడానికి కావలసిన సిబ్బందిని ప్రభుత్వం భూమిసేకరణ కార్యాలయాలకు ఇవ్వలేదు. కాబట్టి కేసు కాగితాలు త్వరగా తయారుకావడానికి ఆ సిబ్బందికీ అధికార్లకూ రైతులు వేల రూపాయలు లంచాలు ఇచ్చుకోవలసి వచ్చింది. సిబ్బంది చేయవలసినపని సగం వకీళ్లే చేయడం వల్ల వకీళ్లకు రైతులిచ్చే ఫీజు (కోర్టు మంజూరు చేసే అదనపు నష్టపరిహారంలో వకీలు తీసుకునే కమీషన్) పెరిగింది. ఇటు రైతులకూ అటు వకీళ్లకూ అధికార్లకూ మధ్య పైరవీ చేసే గ్రామపెద్దల 'కమీషన్' కూడ పెరిగింది.

1984లో ప్రారంభమయిన కేసుల విచారణ ఇప్పటికీ కొనసాగుతూ ఉంది. కేసుల ఒత్తిడి ఎక్కువ ఉండడం కూడ రైతులకు నష్టదాయకం అయింది. 'నీ కేసు త్వరగా అయ్యేటట్టు చూస్తా'నని పైరవీకార్లు, వకీళ్లు కమీషన్ పెంచుకుంటున్నారు. కేసు ముగియడంతో సరిపోదు. కోర్టు పట్టాదారుకు అదనపు నష్టపరిహారం మంజూరు చేసినా, ప్రభుత్వం ఆ డబ్బు కోర్టులో డిపాజిట్ చేస్తేకదా రైతుకు దక్కేది. ప్రతీ సంవత్సరం కోర్టులు 10 లేక 15 కోట్ల రూపాయల అదనపు నష్టపరిహారం మంజూరుచేస్తున్నాయి. కానీ ప్రభుత్వం 75 లక్షలు, 1 కోటి, 1.5 కోట్లు – ఈ మోతాదులో డబ్బు డిపాజిట్ చేస్తూ ఉంది. అది కొంతమంది పట్టాదారులకే సరిపోతుంది. ఇక్కడ మళ్లా పట్టాదారుల మధ్య పోటీ పెరిగింది. అధికార్లకు లంచాలు, వకీళ్లకూ పైరవీకార్లకూ కమీషన్లు పెరిగాయి. ఇన్ని కారణాల ఫలితంగా, వకీళ్ల కమీషన్ మంజూరయిన అదనపు నష్టపరిహారంలో 5 లేక 10 శాతం ఉండవలసింది 35 శాతానికీ, కొన్ని కేసులలో 50 శాతానికీ పెరిగింది. పైరవీకార్ల ముడుపు, అధికార్ల లంచాలు కలుపుకుంటే పట్టాదారు చేతికి వచ్చేది నూరు రూపాయలలో ముప్పయ్యో యాభయ్యో. ప్రభుత్వం అనుసరిస్తున్న అప్రజాస్వామిక వైఖరి వల్ల పట్టాదారులు ఇంతగా నష్టపోతున్నారు.

చెప్పుకోదగ్గ విషయం ఏమిటంటే కోర్టులు ఇప్పటి దాకా తీర్పుచెప్పిన అన్ని కేసులలోనూ ప్రభుత్వం ఇచ్చిన నష్టపరిహారం తక్కువని నిర్ణయించి అదనపు నష్టపరిహారం మంజూరుచేసాయి. మొదట నష్టపరిహారం చెల్లించిన తేదీనుండి లెక్కగట్టి మొదటి సంవత్సరానికి 9 శాతం, తరువాత ప్రతీ సంవత్సరానికి 11 శాతం వడ్డీతో సహా చెల్లించమని ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించాయి. వడ్డీ కలుపుకొంటే కోర్టు మంజూరు చేసిన అదనపు నష్టపరిహారం తొలినాడు ప్రభుత్వం ఇచ్చిన దానికి 6,7,8 రెట్లు ఉంది. ఉదాహరణకు చిన్నమరూర్‌లో 1976లో 2200 రూ॥లు నష్టపరిహారం ఇచ్చిన భూమికి 1986లో కోర్టు మంజూరు చేసిన అదనపు నష్టపరిహారం వడ్డీ కలుపుకొని 16 వేలయింది. జటప్రోలులో ప్రభుత్వం 3000 రూ॥లు ఇచ్చిన మాగాణి పొలానికి కోర్టు (వడ్డీ కలుపుకొని) 1986 లో 30వేలు మంజూరు చేసింది.

అయితే ఈ లోపల వ్యవసాయ భూముల ధరలు ఎంతగా పెరిగాయంటే ఈ మొత్తం కూడ ప్రస్తుత మార్కెట్ ధరల కంటె చాలా తక్కువ. శ్రీశైలం ముంపు ప్రాంతంలో ప్రస్తుతం ఎకరం మెట్టభూమి ధర 15వేల నుండి 25 వేలుంది.మాగాణి 50, 60 వేలుంది.కె.సి.కెనాల్ ఆయకట్టులో ఎకరం ధర ఒక లక్ష రూపాయలుంది. అంటే కోర్టులో కేసు గెలిచి అదనపు నష్టపరిహారం పొందిన రైతుకూడ పాత ఆస్తిలో సగం లేక ముప్పావు వంతు మాత్రమే కొనుక్కోగలడు. అదికూడ మొత్తం నష్టపరిహారం రైతు చేతికి చిక్కితేనే! కానీ అధికార్ల లంచాలు, వకీళ్ల ఫీజు, పైరవీకార్ల కమీషన్ పోను దక్కేది సగానికి సగమేనని చూసాం.

ఈ కోర్టు పోరాటం అనంతంగా సాగుతూ ఉంది. 20 లేక 30 శాతం పట్టాదారులకు మాత్రమే కోర్టుల ద్వారా అదనపు నష్టపరిహారం చేతికి వచ్చింది. మరొక 30 లేక 40 శాతానికి కోర్టులు అదనపు నష్టపరిహారం మంజూరు చేసాయిగానీ ప్రభుత్వం డబ్బు డిపాజిట్ చేయలేదు కాబట్టి అది చేతికి రాలేదు.మిగిలిన వాళ్ల కేసులింకా కోర్టులో తేలనేలేదు. పౌరహక్కుల సంఘం పర్యటించిన గ్రామాలలో సోలీపురం, కాల్లూరు, బిజినవేముల, అర్లపాడు, కొండ్రప్రాగటూరు, మురవకొండ, తాటిపాడు, ముచ్చుమర్రిలలో ఒక్క పట్టాదారుకూ కోర్టునుండి ఒక్కరూపాయి కూడ రాలేదు.

పులిమీద పుట్ర

అందరూ ఒకసారి నిర్వాసితులయితే రెండుసార్లు అయ్యారు అలంపూర్ తాలూకా ప్రాగటూరుకు చెందిన దళితులు. వాళ్లకు తగాదా గ్రామ భూస్వామి అయిన పాపిరెడ్డితో వచ్చింది. అన్ని నిర్వాసిత గ్రామాలలోనూ భూస్వాములు పైరవీకార్లగా మారి నష్టపరిహారం 'ఇప్పించి' కమీషన్ తీసుకుంటే, పాపిరెడ్డి కేవలం తాను గ్రామపెద్ద అయినందుకు పట్టాదార్లంతా తమకు దక్కిన నష్టపరిహారంలో కొంత కమీషన్ తనకు ఇవ్వాలన్నాడు. ఇచ్చినవాళ్లు ఇచ్చారు, ఇవ్వనివాళ్లు గొడవపెట్టుకున్నారు.దళితులు తమకున్న కొద్దిపాటి భూమికీ ఇళ్లకూ వచ్చిన నష్టపరిహారంలో పాపిరెడ్డికి వాటా ఇవ్వడానికి నిరాకరించారు.

పునరావాస గ్రామానికి వచ్చిన తరువాత కూడ పాపిరెడ్డికీ దళితులకూ ఘర్షణ కొనసాగింది. కూలి ఇవ్వని కాంట్రాక్టర్ దగ్గరికి ప్రాగటూరు దళితులు పనికి పోవడానికి నిరాకరించగా, పాపిరెడ్డి జోక్యం చేసుకొని దళితులను బలవంతం చేసాడు. నిర్బంధించి కొట్టాడు. 1987లో పాపిరెడ్డిని ఎవరో హత్యచేసారు. పాపిరెడ్డి కొడుకు దళితులమీద పోలీసు కంప్లైంట్ ఇచ్చాడు. దళితులను గ్రామం నుండి బహిష్కరించాడు. బాంబులతో వాళ్ల మీద దాడిచేసాడు. వాళ్లు గ్రామం నుండి మరొకసారి నిర్వాసితులయి అముదాలపాడు దగ్గర గుడిసెలు వేసుకొని బిక్కుబిక్కుమంటూ బ్రతుకుతున్నారు.

మొదట్లో ఇచ్చిన 33.22 కోట్ల రూపాయలు కాక ప్రభుత్వం ఆ తరువాత కోర్టుల ద్వారా మరొక 48 కోట్లు చెల్లించింది. ప్రస్తుత మార్కెట్ ధరలలో పూర్తి నష్టపరిహారం లెక్కగడితే మొత్తం ఇళ్లకూ పొలాలకూ కలిపి 250 నుండి 350 కోట్ల రూపాయలు అవుతుంది. కోర్టులు మంజూరు చేస్తున్న అదనపు నష్టపరిహారం ఈ మోతాదులో లేకున్నా ఎంత లేదన్నా మరొక 100 లేక 150 కోట్లు మంజూరవుతుంది. ప్రభుత్వం అంత చెల్లించడానికి సిద్ధంగా లేదు. కేవలం మరొక 25 కోట్లు చెల్లించి తప్పించుకోవాలని ప్రభుత్వం యోచన.

దీనికోసం ప్రభుత్వం నానా తిప్పలు పడుతూ ఉంది. జనార్దనరెడ్డి ముఖ్యమంత్రి అయిన తరువాత ఒక ఆర్డినెన్స్ తయారుచేసాడు. 8వారాల గడువులోగా అభ్యంతర పత్రం దాఖలు చేయక ఆలస్యంగా చేసిన వారి కేసులు కూడ కోర్టుకు నివేదించాలని 1980లో హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును వమ్ముచేయడం ఈ ఆర్డినెన్స్ ఉద్దేశ్యం. హైకోర్టు తీర్పులతో నిమిత్తం లేకుండ, సక్రమంగా దాఖలయిన అభ్యంతర పత్రాలను మాత్రమే కోర్టుకు నివేదించాలని ఆర్డినెన్స్ అంటుంది. అయితే స్థానిక రాజకీయ నాయకులు ఆర్డినెన్స్ గవర్నర్ ఆమోదం పొందకముందే జోక్యం చేసుకొని దానిని ఆపగలిగారు. ఆ తరువాత (1991 మార్చినెలలో) జనార్దనరెడ్డి ప్రభుత్వం ఒక జీవో జారీచేసింది. జీవోఎంఎస్ 100

నెంబర్‌గల ఈ హుకుం ఏమంటుందంటే ముంపు భూముల నష్టపరిహారం కేసులు పరిష్కరించడం కోసం లోక్ అదాలత్ ఏర్పాటవుతుంది. ప్రభుత్వమూ పట్టాదారులూ లోక్ అదాలత్ ఎదుట హాజరయి పరిష్కరించుకోవాలి. తన ప్రతిపాదనగా ప్రభుత్వం మెట్టభూమి ఎకరానికి 5000 రూ॥లు, మాగాణికి 7000 రూ॥లు, కె.సి.కెనాల్ ఆయకట్టు భూమి ఎకరానికి 9000 రూ॥లు ఇస్తానని జీవోలో సూచించింది. తొలినాటినుండి సంవత్సరానికి 11శాతం చొప్పున వడ్డీ లెక్కగట్టి ఈ మొత్తం ఇవ్వడానికి ఒప్పుకొంది. దీనికి గాను అయ్యే అదనపు ఖర్చు 25 కోట్లని ప్రభుత్వం అంచనా వేసింది. అయితే కోర్టులు ప్రస్తుతం మంజూరు చేస్తున్న మోతాదులో అదనపు నష్టపరిహారం ఇస్తూపోతే ఇందుకు నాలుగు నుండి ఆరురెట్లు వస్తుందని పైన చూసాం. అంటే లోక్ అదాలత్ పేరిట ఆ మేరకు రైతులకు టోపీ వేయడానికి ప్రభుత్వం సిద్ధం అయింది. చిన్న రైతులు గత్యంతరం లేక 'బ్రతికుంటే బలుసాకు తినొచ్చు'నని ఈ ప్రతిపాదనను ఒప్పుకోవడానికి తయారుగానే ఉన్నారు. కాగా పెద్ద ఆస్తిపరులు మట్టుకు ఎంత ఆలస్యమయినా సరే కోర్టునుండి పెద్దమొత్తం పొందగలమనే ఆశతో లోక్ అదాలత్ ప్రతిపాదనను తిరస్కరిస్తున్నారు.

అధికార్లకు కనువిప్పు కలిగింది (!)

1989 జులై 5వ తేదీన దేశంలోని అన్ని రాష్ట్రాలు, కేంద్రపాలితప్రాంతాల రెవెన్యూ కార్యదర్శులు, భూమిసేకరణ శాఖ డైరెక్టర్లు సమావేశమై, భూమిసేకరణకూ, పునరావాసానికీ సంబంధించిన అన్ని సమస్యలనూ చర్చించారు. ప్రజలనుండీ ప్రజాహిత సంస్థలనుండీ వచ్చిన ఫిర్యాదులను దృష్టిలో పెట్టుకొని చర్చించారు. ఈ చర్చల ఫలితంగా భూమిసేకరణ అధికారులకూ ప్రభుత్వానికీ కొన్నిసూచనలు చేస్తూ ఒక పత్రాన్ని ప్రచురించారు. ఆ పత్రంలోని ప్రధాన అంశాలను ఈ దిగువ ఇస్తున్నాము. ఇవన్నీ ఆ ఉన్నత స్థాయి అధికారుల అభిప్రాయాలే. మావి కావు.

I. నిర్వాసితుల పునరావాసం

నిర్వాసితులకు కలిగే కష్టాన్ని ఉపశమింపచేయడం కోసం ఒక జాతీయ విధానం రూపొందించడం అవసరం. ఆ రూపకల్పన జరిగేదాకా రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ఆయా ప్రాజెక్టు అధికారులను సంప్రదించి, నిర్వాసితుల సక్రమ పునరావాసం కోసం తగుచర్యలు తీసుకోవాలి. ఆ చర్యలు ఈ అంశాలను దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి –

(అ) పునరావాసం కేవలం భూమిగల రైతులకే కాక, భూమిలేని వ్యవసాయ కూలీలకూ ఇతర వృత్తుల వారికీ కూడ వర్తించాలి.

(ఆ) అన్ని నిర్వాసిత కుటుంబాలకూ 0.02 హెక్టార్ల విస్తీర్ణం గల ఇంటి ప్లాటు ఇవ్వాలి. దానితోబాటు ఇల్లు కట్టుకోవడానికి అయ్యే ఖర్చు కూడ సమకూర్చాలి.

(ఇ) పునరావాసం తొలిదినాలలో అయ్యే ఖర్చు – అంటే కొత్త ప్రాంతానికి సామాన్లు వగైరా తరలించడం కోసం అయ్యే ఖర్చు ఇత్యాది సమకూర్చాలి. దీనిని లెక్కగట్టేటప్పుడు దరిద్రరేఖకంటే ఎగువన ఉన్న జీవనప్రమాణాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి.

(ఈ) నీటిపారుదల ప్రాజెక్టుల ఫలితంగా నిర్వాసితులయిన వారికి సేద్యపు భూమి ఇచ్చి పునరావాసం కల్పించాలి. మాగాణి కనీసం 2 1/2 ఎకరాలు, మెట్ట కనీసం 5 ఎకరాలు ఇవ్వాలి.

(ఉ) సేద్యపు భూమి ఇవ్వడం సాధ్యం కానప్పుడు కనీసం ఒక్కొక్క నిర్వాసిత కుటుంబంలో ఒక్కొక్కరికయినా ప్రాజెక్టులో ఉద్యోగం ఇవ్వాలి.

(ఊ) పై రెండు సాధ్యం కాని చోట పాడిపరిశ్రమ, చేపల పెంపకం లేక ఇతర స్వయం ఉపాధి పథకాలను నిర్వాసితులకు అందజేయాలి. దానికి కావలసిన తర్ఫీదు ఉచితంగా ఇవ్వాలి, పెట్టుబడి రుణం రూపంలో ఇవ్వాలి.

(ఎ) ఇవేవీ సాధ్యం కానప్పుడు ఒక్కొక్క నిర్వాసిత కుటుంబ పెద్దకూ ప్రభుత్వం కనీస దిన కూలి, నెలకు 100 రూపాయల ఎక్స్‌గ్రేషియా ఇవ్వాలి. తిరిగి ఉపాధి దొరికేంత వరకు ఈ వేతనం ఇవ్వాలి. దినకూలి రేటు ఏ విధంగా ఉండాలంటే నెలకు కుటుంబానికి 500 రూపాయలకు తక్కువ కాకుండా ఆదాయం దొరకాలి. పెరిగే ధరలకు అనుగుణంగా ఈ కూలిరేటు పెరగాలి.

II. నష్టపరిహారం

(అ) సేకరించిన భూమికి మార్కెట్ వెల కట్టివ్వాలని చట్టం చెప్పినప్పటికీ, తమకు నిజంగా మార్కెట్ ధర ఇవ్వడం లేదని రైతులు చాలా సందర్భాలలో నిరసన వ్యక్తం చేస్తున్నారు. దీనికి కారణం ఏమిటంటే మార్కెట్ ధర నిర్ణయించేటప్పుడు భూమిసేకరణ అధికారులు ఆ ప్రాంతంలో ఒక నిర్ణీత కాలవ్యవధిలో జరిగిన క్రయవిక్రయాల రిజిస్ట్రేషన్ వివరాలను ప్రమాణంగా తీసుకుంటారు. అయితే స్టాంపు డ్యూటీ, ఇతర పన్నులు ఎగవేయడం కోసం అమ్మకపుధరను తగ్గించి చెప్పడం జరుగుతుంటుంది కాబట్టి ఇది నిజమయిన మార్కెట్ వెలను ప్రతిబింబించదని నిర్వాసితులు ఫిర్యాదు చేస్తున్నారు. కాబట్టి ప్రభుత్వం అన్ని అంశాలనూ పరిగణనలోకి తీసుకొని భూమి వెలను హేతుబద్ధంగా నిర్ణయించే పద్ధతులను అనుసరించాలి.

(ఆ) ప్రభుత్వ భూమిని ప్రాజెక్టుకోసం సేకరించేటప్పుడు ఆ భూమిలో పట్టాలేకుండ వ్యవసాయంచేస్తున్న, లేక నివాసాలు ఏర్పరచుకున్న పేదవారికి నష్టపరిహారం ఏమాత్రం దక్కడం లేదు. కాబట్టి పేదల ప్రయోజనాలను సంరక్షించడం కోసం, అటువంటి భూమిని సేకరణకు అప్పజెప్పే ముందు, దానిని పట్టాలేకుండ వినియోగిస్తున్న పేదలకు ముందు ప్రభుత్వం పట్టా ఇచ్చి, ఆ తరువాత వాళ్ల భూమిగా దానిని సేకరించి నష్టపరిహారం ఇవ్వాలి.

III. భూమిసేకరణ పద్ధతి

(అ) నిర్వాసితులు కాబోయేవారికి ప్రభుత్వం పూర్తి సమాచారాన్ని సకాలంలో అందజేయాలి. ఇది చట్టపరమయిన బాధ్యత కాబట్టి ఖర్చుతో నిమిత్తం లేకుండ దీనిని నిర్వహించాలి.

(ఆ) భూమిసేకరణచట్టం నిర్దేశించిన పద్ధతిలో నోటీసు ఇవ్వడమే కాక, మైక్ ద్వారా గ్రామాలలో ప్రచారం చేయడం, దండోరా వేయించడం, స్థానిక సినిమాహాళ్లలో స్లైడ్లు వేయించడం మొదలయిన పద్ధతుల ద్వారా నిరక్షరాస్యులకు కూడ తమ భూమి పోయేదీ లేనిదీ తెలిసేటట్టు ప్రచారం చేయాలి.దీనికి అత్యధిక ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలి. ఎంత భూమి పోయేది, ఎవరి భూమి పోయేది గ్రామస్తులందరికీ స్పష్టంగా తెలియాలి.

(ఇ) 18/1/1985న భారతప్రభుత్వం జారీచేసిన ఉత్తర్వును (NO.12011/32/12/84-LRD) అనుసరించి, ఎంత భూమి సేకరించడం నిజంగా అవసరమో అంత మాత్రమే సేకరించేటట్టు చూడాలి. నిజంగా అవసరంకాని (అంటే ముంపుకు గురికాని) భూమిని సేకరించరాదు.

(ఈ) భూమిసేకరణకు సంబంధించిన పని చాలా సంక్లిష్టమయినది కాబట్టి, ఈ అవసరం తరచుగా ఏర్పడే రాష్ట్రాలు భూమిసేకరణ కోసం ప్రత్యేక (శాశ్వత) అధికార్లను నియమించాలి. దానికి కావలసిన ప్రత్యేక తర్ఫీదు ఇవ్వాలి. భూమిని కోల్పోయే వాళ్ల పట్ల, ప్రత్యేకించి వారిలోని బలహీనవర్గాలపట్ల సానుభూతితో వ్యవహరించడం ఈ తర్ఫీదులో భాగం కావాలి. భూమిసేకరణ కార్యక్రమం సక్రమంగా జరుగుతూ ఉందా లేదా అని పర్యవేక్షించడానికి రాష్ట్రాలలో సరయిన యంత్రాంగం లేదు. అటువంటి యంత్రాంగాన్ని కల్పించాలి. తరచుగా భూమి సేకరించే అవసరం ఏర్పడే రాష్ట్రాలు దీనికోసం ఒక డైరెక్టరేట్‌ను నెలకొల్పాలి.

(ఉ) అదనపు నష్టపరిహారం కోసం కోర్టులలో విచారణ జరుగుతున్న కేసులు త్వరగా ముగియడం కోసం ప్రభుత్వం అన్ని చర్యలూ తీసుకోవాలి.

(ఊ) నష్టపరిహారంగా ఇచ్చినమొత్తం నుండి ప్రభుత్వానికి రావలసిన పాత బాకీలు వసూలుచేసుకోకూడదు. నష్టపరిహారం మీద ఆదాయపు పన్ను లెక్కగట్టకూడదు.

ముగింపు

చాలా ఏళ్లగా అస్తవ్యస్తంగా, అన్యాయంగా సాగుతున్న భూమిసేకరణ పట్ల ప్రజలలో వ్యక్తమయిన నిరసన ఫలితంగా అధికార యంత్రాంగం ఎట్టకేలకు కళ్లుతెరిచి పైన వివరించిన సూచనలు చేసింది. శ్రీశైలం ముంపు గ్రామాల భూమిసేకరణ తంతును పై సూచనలతో పోల్చి చూస్తే, అధికార యంత్రాంగం దృష్టిలోనే ఇది చాలా అన్యాయంగా జరిగిందని అర్థమవుతుంది.

అయితే మనదేశంలో అధికార యంత్రాంగానికి ఒక పెద్ద లక్షణం ఉంది.తన నిర్వాకం పట్ల ప్రజలలో వ్యతిరేకత ఎక్కువగా వచ్చినప్పుడు ఒక సమావేశం జరిపి ఆత్మవిమర్శ చేసుకొని ఇక మీదట ఎట్లా వ్యవహరించాలో నిర్దేశిస్తూ గంభీరమయిన 'సూచనలు' చేస్తుంది. ఈ సూచనలు చదవడానికి చాలా బాగుంటాయి. కానీ వాటిని అమలు చేయించడానికి ఏమయినా ప్రయత్నం జరుగుతుందని ఆశిస్తే మాత్రం మూర్ఖులమవుతాము.

పునరావాసాన్ని గురించి 'జాతీయవిధానం' అవసరమని అన్ని రాష్ట్రాల రెవెన్యూ కార్యదర్శులూ భూమిసేకరణ డైరెక్టర్లు మూడేళ్ల క్రింద కాన్ఫరెన్స్ జరిపి నిర్ణయించారు. కానీ జాతీయ విధానమేదీ? దాని రూపకల్పనకు ప్రయత్నాలేవి?

అంతవరకు రాష్ట్రప్రభుత్వాలూ ఇతర భూమిసేకరణ అధికారులూ అనుసరించవలసిన ప్రమాణాలను కూడ కాన్ఫరెన్స్ సూచించింది. ఆ ప్రమాణాలలో ముఖ్యమయిన వాటిని పైన వివరించాము. కానీ ఈ మూడేళ్లలో దేశంలో ఎక్కడయినా ప్రభుత్వాలు వాటిని అనుసరించడం జరిగిందా? శ్రీశైలం ముంపు గ్రామాల నిర్వాసిత ప్రజానీకం పట్ల ప్రభుత్వం ప్రదర్శిస్తున్న వైఖరిలో ఈ మూడేళ్లలో ఏమయినా మార్పు వచ్చిందా? ఇళ్లస్థలాలు, సేద్యపుభూములు, ఉద్యోగాలు, స్వయంఉపాధి పథకాలు – ఏ ఒక్కటయినా దక్కిందా? నిర్వాసితుల సమస్యలను 'సానుభూతి'తో చూసే వైఖరి అధికార్లకు అలవడిందా? కోర్టు కేసులు త్వరగా ముగించి నష్టపరిహారం చేతికిస్తున్నారా?

ప్రజలనుండి నిరసన, లేక విమర్శ వచ్చినప్పుడు ఆత్మవిమర్శ చేసుకోవడం, గంభీరమయిన ప్రకటనలూ సూచనలూ తీర్మానాలూ చేయడం, ఆచరణ దగ్గరికొచ్చేవరికి ఏ మార్పూ లేకుండ కొనసాగడం మన అధికార యంత్రాంగం నేర్చుకున్న ఎత్తుగడ. అందువల్ల ఆ సూచనలూ తీర్మానాలూ పూర్తిగా అమలుకావాలని డిమాండ్ చేస్తూ ఉద్యమించవలసిన అవసరం ఉంది. ప్రజలను బుకాయించడం కోసం ఆచరణలో వెలుగు చూడని ప్రకటనలు చేయడం ప్రజాస్వామ్య వైఖరి కాదు.

– 1989లో జరిగిన రెవెన్యూ కార్యదర్శులు, భూమిసేకరణ డైరెక్టర్ల సమావేశం చేసిన సూచనలకు శాసన రూపం ఇస్తూ జాతీయ పునరావాస విధానాన్ని తక్షణం రూపొందించాలి.

– ఇప్పటిదాకా సరయిన నష్టపరిహారం పొందని శ్రీశైలం నిర్వాసితులకు ప్రస్తుత మార్కెట్ ధరలలో వారు కోల్పోయిన ఆస్తులకు పూర్తినష్టపరిహారం ఇవ్వాలి.

– భూమిలేని వ్యవసాయ కూలీలకూ ఇతర వృత్తుల వారికీ ప్రభుత్వ ప్రాజెక్టులలో పని కల్పించాలి.

– తక్షణచర్యగా కోర్టులలో పెండింగ్ ఉన్న కేసులన్నింటినీ రెండువెలలలో పూర్తిగా విచారించి అందరికీ కోర్టు తీర్పుననుసరించి నష్టపరిహారం వెంటనే ఇవ్వాలి.

– పునరావాస గ్రామాలకు రోడ్లు, నీళ్లు, బస్సులు, స్కూళ్లు, ఆస్పత్రులు తదితర వసతులు వెంటనే కల్పించాలి.

పై డిమాండ్లతో ఉద్యమించవలసిందని శ్రీశైలం నిర్వాసితులకే కాక, ప్రజాజీవితంలో ప్రజాస్వామిక విలువలను కాంక్షించే వారందరికీ విజ్ఞప్తి చేస్తున్నాం.

ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం

(APCLC)

మా దగ్గర దొరుకుతున్న పుస్తకాలు

1.	తుపాకి రాజ్యం (పెరుగుతున్న నిర్బంధంపై నివేదిక)	3.00
2.	పోలీసు కాల్పులు : చట్టం, ఆచరణ	3.00
3.	చిత్తూరు జిల్లాలో ఏనుగుల ప్రభుత్వం	2.00
4.	పౌరహక్కుల ఉద్యమంమీద ఈ దాడులెందుకు?	2.00
5.	చిరుగుపాతల బరువు బతుకులు (చేనేత సంక్షోభంపై ఒక నివేదిక)	5.00
6.	మృతదేహాన్ని పరీక్షించడం ఎలా?	2.00
7.	Undeclared war on Kashmir	5.00

ఏ పుస్తకానికైనా పోస్టేజి అదనంగా రూపాయి

ప్రతులకు :
ఎస్.ఎస్.సి.బోస్
రామనాథం ఛాంబర్ ఆఫ్ లా
పెద్దిబొట్లవారి వీధి
విజయవాడ – 520 002

Veyyi Megawattla Cheekatlu

(A Report on submerged villages of Srisailam Project) **2 Rs.**

‘అభివృద్ధికి మూల్యం చెల్లించాల్సిందే’ నని ప్రభుత్వం అంటుంది. ప్రభుత్వమే కాదు, మన చుట్టూ ఉన్నవారు చాలా మంది అంటారు. ఎవరి అభివృద్ధికి ఎవరు మూల్యం చెల్లించాలి? అనేది ఒక ప్రశ్న. మూల్యం చెల్లించే వారి సమ్మతి తీసుకొని ‘అభివృద్ధి’ ప్రారంభించారా? అనేది రెండవ ప్రశ్న. ‘ఇది కొందరి అభివృద్ధికాదు, దేశం అభివృద్ధి’ అంటారేమో. కొందరి అభివృద్ధిని దేశం అభివృద్ధిగా భావించేటట్లయితే కొందరి నష్టాన్ని దేశం నష్టంగా భావించనవసరం లేదా? అనేది మూడవ ప్రశ్న.

ఏ ప్రాజెక్టు నిర్మించినా ఎందరో కొందరి భూములూ నివాసాలూ జీవనమూ నాశనం అవుతాయి. మన రాష్ట్రంలో ఇప్పటి దాక నిర్మించిన నదీ జలాల ప్రాజెక్టులే కాక, విశాఖ ఉక్కు కర్మాగారం వంటి పెద్ద పరిశ్రమల విషయంలోనూ ఇది జరిగింది, జరుగుతూ ఉంది. ఈ నష్టం ‘దేశం కోసం’ అనుకుంటే కొంత మంది మాత్రమే దానిని ఎందుకు భరించాలి? దేశమంతా భరించాలికదా? నష్టాన్ని దేశమంతటికీ ప్రభుత్వం సమంగా పంచాలి కదా? ‘దేశ అభివృద్ధి కోసం త్యాగం చేయాలి’ అనే సూక్తి వినడానికి ఇంపుగానే ఉంటుంది. కానీ త్యాగం చేసేది ఒకరు, అభివృద్ధి ఫలితం పొందేది ఒకరని అర్థమయితే ఈ ఇంపుదనం పోతుంది.

పూర్తి స్థాయి నష్టపరిహారాన్ని - అంటే నిర్వాసితుల సంపూర్ణ పునరావాసాన్ని - ప్రభుత్వం ప్రాజెక్టు ఖర్చులో భాగంగా పరిగణించి ప్రాజెక్టు రూపకల్పన ప్రారంభించాలనేది పౌరహక్కుల సంఘం అభిప్రాయం. ఆ విధంగా చేస్తే ప్రాజెక్టు ఖర్చు భరించరానంత అవుతుందంటారేమో. ఇప్పుడు కూడ అవుతూ ఉంది కదా? ఎటొచ్చీ ఇప్పుడు ఆ ఖర్చుని నిర్వాసితులే భరిస్తున్నారు. భరించలేకపోతే చస్తున్నారు. అది ప్రాజెక్టు ఖర్చులో లెక్కకు రావడంలేదు. దానిని ప్రాజెక్టు ఖర్చులో లెక్కగట్టేటట్టయితే పెద్ద ప్రాజెక్టులు ఖర్చురీత్యా అసాధ్యం అయిపోయేటట్లయితే చిన్న ప్రాజెక్టులే కట్టుకుందాం. వాటివల్ల ముంపు తక్కువ ఉంటుంది. పునరావాసం ఖర్చు తక్కువ ఉంటుంది. అంతే తప్ప ప్రభుత్వం భరించడానికి సిద్ధంగా లేని ఖర్చును కొంత మంది ప్రజల మీదికి నెట్టేసి ఉన్న ఖర్చును లేనట్టు చూపించే ఈ బుకాయింపు వద్దు.

ANDHRA PRADESH CIVIL LIBERTIES COMMITTEE (APCLC)